

ineinander. Knüpfer drückte als geschickter Regisseur dem Werk seinen Stempel auf. Hätte man nicht den urkundlichen Nachweis van Wyttenhorst's, so wäre man kaum auf seine Zusammenarbeit mit anderen Künstlern gekomen.

Co-operation between Nikolaus Knüpfer and other Artists,

by CARL WILLNAU.

There is documentary evidence that in the painting of the Schwerin picture "Contento" the figure painter Nikolaus Knüpfer was assisted by the landscape painter Jan Both and by Jan Baptiste Weenix, painter of animals. The style of the Cassel picture "The Seven Corporal Works of Mercy" also testifies to co-operation between these three artists. It can further be proved that J. Both's works "Argus charmed by Mercury" (Kunsthistorisches Institut, Vienna) and "Hermes, Juno and Argus" (Schlossgalerie, Bayreuth) were painted in collaboration with N. Knüpfer and J. B. Weenix. Leonaert Bramer too presumably aided N. Knüpfer by depicting silver and gold treasures, in recognition of which J. B. Weenix painted a hunting dog in the painting "Solon before Croesus" (replica after Knüpfer), which is signed "L. Bramer".

De familie Vinckboons-Vingboons

door I. H. VAN EEGHEN.

De voor de kunstgeschiedenis der zeventiende eeuw zo bijzonder belangrijke familie Vinckboons of wel Vingboons heeft vele pennen in beweging gebracht. Nog steeds is men niet geheel zeker van de onderlinge relatie der verschillende kunstenaars van deze naam, zoals de artikelen van Van Balen en Vermeulen in Jaargang LVI (1939) van dit tijdschrift getuigen. Met behulp van enkele nieuwe gegevens uit het Amsterdams archief bleken de meeste problemen echter vrij gemakkelijk tot klaarheid te brengen. Wanneer eens de Amsterdamse notariële protocollen geklapperd zullen zijn, zal ongetwijfeld nog veel meer over deze familie aan het licht komen. Voorlopig kunnen wij hier echter als bijlage een genealogie geven van de Mechelse schilder Philips, zijn kinderen en kleinkinderen, die slechts enkele hiaten vertoont. Ter aanvulling daarop volgen hier nog enige bijzonderheden.

Over de oude Philips en zijn zoon David zijn wij betrekkelijk goed ingelicht door Van Mander. Voor Philips is daar weinig aan toe te voegen. Hij woonde bij het huwelijk van zijn dochter in 1593 buiten de Sint Anthoniespoort. Grote schatten kan hij door zijn kunst niet hebben vergaard. Toen zijn

dochter twee jaar na hem stierf, bedroeg het moederlijk erfdeel voor haar enige dochtertje niet meer dan 25 gulden.

De zoon David deed een goed huwelijk door te trouwen met een dochter van de Leeuwarder notaris en procureur Jan van Loon, een zuster van de betrekkelijk onbekende schilder Willem van Loon. De huwelijksgift, die de bruid meebracht, bedroeg *f* 500,—¹⁾. Op 28 Januari 1611 kocht David een huis met achterhuis en kelder in de Sint Anthoniesbreestraat op de Noorderhoek²⁾ van de Salamandersteeg, lang 95 voet en breed $\pm$ 20 voet, voor *f* 4621,—. Op 7 Maart 1614 nam hij *f* 2700,—, waarvoor hij jaarlijks een rente van *f* 150,— moest betalen, op dit huis op. Lang na zijn dood, op 17 Juni en 5 Juli 1656, werd deze som door zijn weduwe afgelost³⁾. David was, zoals bekend, een zeer gezien schilder en kon er op bogen een aantal schilders in de leer te hebben gehad. Van 12 April 1615 is een testament bewaard, verleden voor Notaris Ghijsberts, van de zieke schilder Guiliame Helming uit Zeeland, gemaakt ten huize van zijn meester, David Vinckboons, op de Breestraat. Guiliame vermaakte daarin o.a. 30 gulden aan Davids vrouw en verklaarde aan David zelf op de eerstkomende 1 Mei *f* 160,— schuldig te zijn⁴⁾. Er bestaan nog gedateerde schilderijen van David van 1629. Volgens de opgave voor het kohier van de 200ste penning van 1631 leefde David ook toen nog⁵⁾. Op 12 Januari 1633 was hij echter reeds dood, daar toen de weduwe voor de weeskamer aan haar minderjarige kinderen *f* 1000,— als vaderlijk erfdeel bewees. Waarschijnlijk is David buiten Amsterdam gestorven een onderzoek in de — echter niet geheel volledige — begraafboeken van Amsterdam bleef althans zonder resultaat^{5a)}.

Zijn weduwe, Agnieta van Loon, bleef met tien kinderen achter. De twee oudste zoons, Pieter en Philips, waren al meerderjarig. Pieter trok naar Indië, werd daar opperkoopman in dienst van de O.I. Compagnie en overleed aan beriberi in 1644. Philips trouwde in 1645 en verliet toen het ouderlijk huis. De acht andere kinderen bleven met hun moeder in het huis in de Breestraat wonen. Uit een viertal⁶⁾ notariële acten krijgen wij een indruk, hoe de gang van zaken hier beheerst werd door de vrouw des huizes. Op 24 Juni 1652 bepaalde Agnieta in haar testament voor Notaris A. Lock, dat haar dochter Cornelia *f* 600,— vooruit zou krijgen en dat haar gehele inboedel zou komen aan haar acht ongetrouwde kinderen, die deze echter in ieder geval

¹⁾ De Vrije Fries 1924, 82/83.

²⁾ R.A. 2164, 70 en 2175, 168vo. In de koopacte van 1611 wordt gesproken van de Zuiderhoek, in de verkoopacte van 1708 van de Noorderhoek van de Salamandersteeg. Blijkens de verpondingsboeken is het laatste het juiste.

³⁾ Rentebrieven 17, 26.

⁴⁾ N.A. 30, 157.

⁵⁾ Dit kohier is opgesteld naar dat van 1628; waar de weduwe in het huis van haar man bleef wonen, is het niet volkomen ondenkbaar, dat hier de Weduwe had moeten staan, waarschijnlijk is het echter niet.

^{5a)} De Zuiderkerk en het Zuiderkerkhof, de voor bewoners der Sint Anthonies Breestraat aangewezen begraafplaatsen, zijn namelijk wel bewaard.

⁶⁾ N.A. 2267, 2540, 2739, 2740.

zes jaar lang na haar dood bijeen zouden moeten houden. Erfgenamen waren deze acht kinderen en haar getrouwde zoon Philips. Het trouwen van haar dochters Maria en Agneta en het op zich zelf gaan wonen van de jongste zoon, Aernout, bracht een wijziging in de toestand, die de moeder maar node zag. Op 5 November 1658 bepaalde zij voor Notaris Cornelis van der Hoop, dat na haar dood de vijf ongetrouwde bij haar wonende kinderen de inboedel en ook de schilderijen, prenten en tekeningen zouden krijgen. Daar zij vrij veel geld van haar zoons Jan, Joost en Aernoud had genoten, verklaarde zij in een bijgaande memorie — helaas niet bewaard —, hoeveel zij ieder van hen schuldig was, waaraan zij nog toevoegde, dat deze bedragen aan de lage kant waren opgegeven. Zeven jaar later is de toen bijna 50-jarige Jan blijkbaar in opstand gekomen tegen de heerszucht van zijn oude moeder. Agnieta ging tenminste naar de naburige Notaris G. H. Leuven en legde daar op 29 Mei 1665 een verklaring af. Zij was beducht, dat Jan na haar dood zou beweren, dat bepaalde goederen in het sterfhuis hem toebehoorden,

„tzij plaeten tot het gebouwerck of exemplaren daer af gedruckt of kaerten, teeckeningen, schilderijen ofte eenige andere effecten.”

Daarom verklaarde zij, dat Jan na haar dood alleen recht had op het geld, dat zij hem volgens de bovengenoemde memorie schuldig was. Haar gehele streven was „de familie te beter in fatsoen bij den ander te houden.” Alle effecten zouden aan de boedel blijven

„van wat natuur het soude mogen zijn, van printen, kaerten, boeken, besneedene koperplaeten tot het gebouwerck ende andersints tzij bij hem gemaect ofte niet. In wiens bewaringe ofte macht het soude mogen zijn. Oock uijtstaende schulden uijt zijn werck geprocedeert niets ter werelt uijtgesondert.”

Net als alle andere ongetrouwde kinderen had hij tot nog toe steeds zijn verdiensten ingebracht en daarvoor kost, drank, kleren, huisvesting en verdere nooddrift ontvangen.

Een jaar later veranderde Agnieta weer van mening. Op 27 Juli 1666 passeerde zij een besloten testament voor Notaris Leuven, waarvan wij de inhoud daarom ook niet kennen, en verklaarde toen tegelijkertijd, dat haar bepalingen van 1665 van nul en geen waarde waren en dat deze nooit aan iemand bekend mochten worden gemaakt. Agnieta's wens is vervuld. Na haar dood, in 1668, zijn de kinderen bijeen blijven wonen in het ouderlijk huis en hun zuster Agneta is er zelfs als weduwe weer teruggekeerd. Als laatste stierf hier Justus in 1698. Van 1611 tot 1698 is dit huis in de Sint Anthonies Breestraat dus een centrum van kunstenaarsleven geweest. Het bleef nog korte tijd in de familie, eerst als eigendom van de jongste zoon, Aernout, na diens dood, in 1702, van zijn dochter Clara Lucia. Spoedig na haar overlijden, dat op 28 Mei 1706 plaats had, werd het huis op de hoek van de Salamandersteeg met pakhuis en woonhuis in de steeg verkocht bij executie wegens schulden van de weduwnaar voor *f* 5800,—.

De familienaam baart al evenmin moeilijkheden als de genealogie. Ver-
toont de spelling door buitenstaanders aanmerkelijke verschillen, de familie
zelf schreef oorspronkelijk Vinckboons, een enkele maal Vinckeboons. Zo
tekende de oude Philips op 30 Januari 1596 als getuige „Phlips Vinckboons”⁷⁾.
Zijn dochter Susanna bracht het bij haar ondertrouw niet verder dan het
schrijven van haar voornaam. De zoon David signeerde zijn werken meestal
als Vinckboons, v. Boons of Vinboons. Na de dood van David moet de fa-
milie al spoedig en bloc zijn overgegaan tot de spelling Vingboons⁸⁾. Sedert-
dien zal men geen handtekening of signatuur van een der leden van deze
familie anders gespeld vinden⁹⁾; de buitenwereld maakte er echter vanzelf-
sprekend nog lang een aantal varianten op.

Er rest ons nog een woord te zeggen over het geloof van deze familie.
De oude Philips legde bij zijn poorterinschrijving niet de eed, maar de ge-
lofte af. Wij mogen daarom als vrij zeker aannemen, dat hij toen tot de Dopers
behoorde. Omtrent David weten wij niets. Zijn gezin beleed echter ongetwij-
feld naderhand het Rooms-Katholieke geloof. Agnieta van Loon en haar
beide zoons Philips en Aernout werden met klokgelui uitgeluid, een gewoonte,
die in Amsterdam in die tijd alleen nog maar door Rooms-Katholieken in
ere werd gehouden. Deze beide zoons trouwden in Katholieke families: de
architect Philips in de gezeten burgerfamilie Questiers, de procureur Aernout
in de deftige familie Van Diemen. Hun nakomelingen hoorden vanzelfspre-
kend tot de Katholieke Kerk. Voor drie andere kinderen, David, Maria en
Catharina, heeft Pastoor van der Mije van het Begijnhof blijkens zijn Direc-
toria — deze lopen slechts over 20 jaar, zodat de andere kinderen er niet in
kunnen voorkomen — gedachtenismissen opgedragen¹⁰⁾. Alleen het eerste
huwelijk van de bovengenoemde dochter Maria werd in de Gereformeerde
Kerk gesloten. Haar eerste man zal dus tot deze Kerk hebben behoord. Alle
andere huwelijken van de kinderen werden voor schepenen voltrokken, wat
trouwens op zich zelf niet meer wil zeggen dan dat de betrokkenen niet tot
de Gereformeerde Kerk behoorden. Dopen van de kinderen Vingboons zijn
niet gevonden in de Gereformeerde doopboeken. Doopregisters van de Katho-
lieke kerkjes zijn uit de eerste helft van de zeventiende eeuw vrijwel niet
bewaard. Al deze feiten tezamen maken echter, dat wij zelfs voor deze tijden,
waarin bij gebrek aan voldoende gegevens het geloof dikwijls moeilijk is te
bepalen, met zekerheid kunnen zeggen, dat de familie Vingboons in later tijd
Katholiek is geweest, even zeker als men bv. van de familie van Hendrick de
Keyser kan zeggen, dat zij tot de Gereformeerde Kerk behoorde, waarvan op
bijzonder zwakke gronden wel eens het tegendeel is beweerd.

⁷⁾ N.A. 49, 42.

⁸⁾ Zo tekende Philips, de architect, al in 1636 (N.A. 580, 83vo).

⁹⁾ Merkwaardig is, dat in het plaatwerk van 1648, waar de gravures steeds ondertekend zijn „P. Ving-
boons Inventor” plaat 18 heeft „P. Vinckeboons Inven”, w.s. een fout van een medewerker, die aan de aan-
dacht der familie is ontsnapt.

¹⁰⁾ A. J. Flament: Directoria van David van der Mije 1672—1692.

Zien wij thans, wat de broers uit dit gezin op verschillende kunstgebieden hebben gepresteerd. Pieter, de oudste, is, wanneer weten wij niet, naar Indië getrokken en daar in 1644 als opperkoopman gestorven. In het jaar van zijn dood horen wij verschillende malen van hem. Bij het beleg van Negombo op Ceylon onderscheidde hij zich niet alleen door zijn dapperheid, maar ook werd hij als rechtgeaard lid zijner familie geprezen als „goet ingenieur ende soldaet”. Het „Daghregister gehouden int casteel Batavia”¹¹⁾ meldt dat op 1 Februari 1644 werd begonnen

„Negombo volgens d'afteyckeningh door den oppercoopman Pieter Vinckebooms gemaect, met een aerde wal, 4 gevulde puncten ende calappusbomen daer tusschen geleyt, soo van buyten als van binnen met sooden opgeset ende aen de landsijde met een gracht van 36 voeten wijd ende thien d^o diep en voor de twee landgardijnen halve manen gemaect, te verstercken.”

Philips was oorspronkelijk schilder. Als Jan Hessels, schilder in de Zandstraat, dus een nabuur van de Vingboons-familie, op 8 Maart 1636 zijn testament maakt voor Notaris Laurens Lamberti, treed de schilder Philips Vingboons als getuige op. De handtekening levert het bewijs, dat wij met de zoon en niet met de broer van David te doen hebben¹²⁾. Op 18 Februari 1641 worden hij en Claes Jansz Visscher in een acte van Notaris J. Q. Spithoff¹³⁾ genoemd als goede mannen (arbiters) in een geschil tussen Samuel (sic!) Savery, plaatsnijder, en Abraham de Verwer, schilder. Het plaatsnijden was dus waarschijnlijk ook geen volkomen onbekend bedrijf voor hem. Tenslotte heeft hij echter voornamelijk als architect van zich doen spreken. Reeds in 1637 maakte hij een ontwerp voor een huis. In de notariële archieven van Amsterdam komt hij vele malen als zodanig voor: Op 22 Februari 1646¹⁴⁾ als getuige (hij gaf toen op 38 jaar oud te zijn) over het vizelen van een huis op de Bloemgracht, op 10 September 1659¹⁵⁾ in zake het aanbrengen van een venster in het huis van Jeronimo Rans. Zijn huizen zijn overbekend uit het beroemde plaatwerk. Aardig is hierbij op te merken, dat er vele Katholieken onder zijn opdrachtgevers waren, zoals Poppen, La Garde, Sweelinck, Croock en Cromhout. Dat hij in relatie stond tot de familie de Keyser blijkt uit het testament van Thomas de Keyser van 15 Februari 1646 voor Notaris J. Q. Spithoff, waarbij Philips als getuige fungeerde¹⁶⁾. Het huis op de Raamgracht bij de Zuiderkerk (tegenwoordig no 21), waar hij is gestorven, werd op 1 Februari 1668 zijn eigendom bij executoriale verkoop voor *f* 4330,—¹⁷⁾. Op 8 April 1688 werd het voor *f* 4450,— door zijn schoondochter verkocht. Grote

¹¹⁾ Daghregister gehouden int casteel Batavia 1643—1644 (uitgave 1902). Vriendelijke mededelingen van Mej. M. A. P. Roelofs.

¹²⁾ N.A. 580, 83vo.

¹³⁾ N.A. 1742, 25.

¹⁴⁾ N.A. 1747, 65.

¹⁵⁾ N.A. 2119. Vriendelijke mededeling van de Heer S. Hart.

¹⁶⁾ N.A. 1746, 227.

¹⁷⁾ R.A. 2170, 302vo en Kw. 3E, 230.

AFB. 1. JOHANNES VINGBOONS.

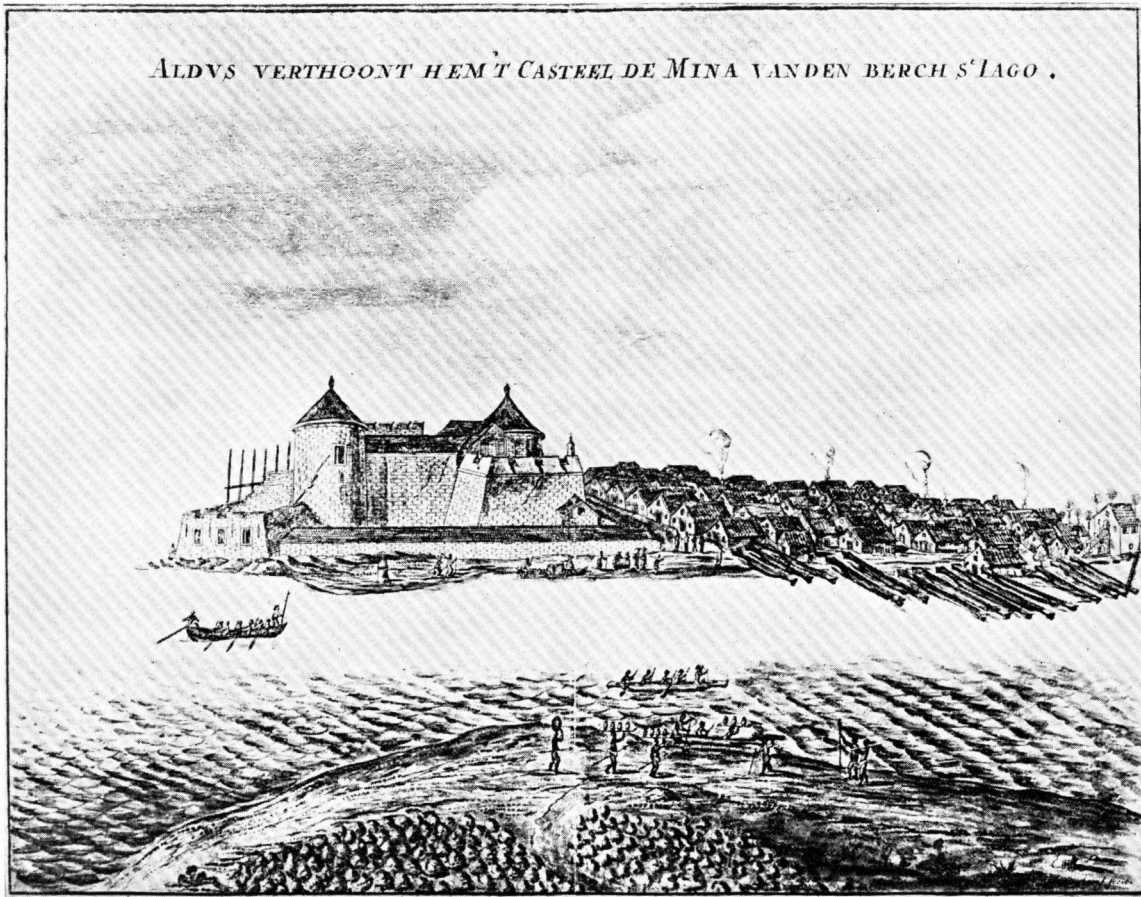
GESIGNEERDE TEKENING UIT DE ATLAS VINGBOONS IN HET VATICAAN.

schatten heeft Philips waarschijnlijk niet bijeen gebracht: zijn enige kleinzoon kreeg na zijn vaders dood slechts *f* 1000,— als vaderlijk erfdeel.

Aan Jan of Johannes, de derde zoon, die tekenaar, cartograaf, plaatsnijder en drukker was, is door J. Keuning in „Het Boek” XXII (1933 34) een uitvoerige studie gewijd. Zijn werkzaamheden behoeven echter nog dringend nadere verklaring. Heeft hij zelf gereisd of uitsluitend naar voorbeelden gewerkt? Voor wie maakte hij al zijn tekeningen, die grotendeels in manuscript bleven liggen? Zijn geloofsgenoot, de bekende koopman Laurens van der Hem, is misschien een zijner opdrachtgevers geweest. Dat hij voor de O.I. Compagnie en voor Blaeu heeft gewerkt, is niet met zekerheid aan te tonen, al staat het vast, dat hij met Blaeu, die o.a. de plaatwerken van 1648 en 1664 verkocht, in contact heeft gestaan. Wel mogen wij met vrij grote stelligheid aannemen, dat de W.I. Compagnie tot zijn opdrachtgevers behoorde¹⁸⁾. Er

¹⁸⁾ Vergl. F. C. Wieder, Monumenta Cartographica, passim en Mededelingen Hist. Instituut te Rome IV, 1924. De mededeling, dat de bij Fred. Muller geveilde Atlas van de W.I. Compagnie afkomstig was, is pas jaren later gedaan en daarom niet geheel betrouwbaar.

ALDVS VERTHOONT HEM'T CASTEEL DE MINA VANDEN BERCH S'LAGO .

AFB. 2. JOHANNES VINGBOONS.

GESIGNEERDE TEKENING UIT DE ATLAS VINGBOONS IN HET VATICAAN.

bestaan aanwijzingen, dat hij relaties met Zweden had: De beroemde Vaticaanse atlas van Vingboons heeft eens behoord aan Koningin Christina van Zweden en de vier kaarten op perkament, die samen een afbeelding van de wereld vormen, van de hand van Johannes Vingboons zijn waarschijnlijk het eigendom geweest van de bekende Zweedse staatsman Baron Klas Brorssen Rålamb, tijdgenoot van Johannes¹⁹⁾. Een altijd even deskundig cartograaf schijnt Johannes echter niet te zijn geweest. Uit zijn kaarten blijkt, dat hij niet steeds op de hoogte was van de laatste ontdekkingen.

Johannes Vingboons' naam is vrij lang onbekend gebleven, daar zo weinig van zijn werk in druk verscheen. Na zijn dood is de tekening van Batavia door Johannes de Ram uitgegeven, gegraveerd door Julius Milheuser, waarop zijn

¹⁹⁾ Anecdota Cartographica II edita a L. Bagrow, Vingboons' maps in Sweden. Stockholm 1948. Besproken door W. Voorbeytel Cannenburg, aan wie ik deze gegevens dank, in *Imago Mundi* 1949 (VI) 26: Four Vingboons maps discovered.

naam dan ook als J. Vinckeboons voorkomt ²⁰). Pas op het eind der eeuw kwam zijn kaart van de West-Indische wateren uit ²¹). Zo kende men hem vroeger uitsluitend als de graveur van de bouwwerken zijner broeders van 1648 en 1664 en als tekenaar, graveur en drukker van de kaart van het Hoogheemraadschap Schieland van 1660. Over de techniek van zijn graveren vindt men in de verklaring over deze kaart voor Notaris Leuven op 26 Augustus 1663 belangwekkende gegevens ²²). Johannes is zeker geen slecht leerling van zijn vader geweest, getuige o.a. de levendige illustratie van zijn kaart van Vera Cruz in de Vaticaanse atlas (afb. 1 en 2).

De vierde zoon, Justus, was behalve architect ook kaartentekenaar, plaat-snijder en drukker. Het Ridderhuis in Stockholm, waarvoor hij van 1653 tot 1656 in Zweden vertoefde, en het Trippenhuys zijn naar zijn ontwerpen gebouwd. Dat hij en niet zijn bekende broer Philips de opdracht voor het Trippenhuys kreeg, is misschien te verklaren uit het feit, dat Justus om zo te zeggen op het terrein van het nieuwe gebouw woonde. De Salamandersteeg grensde immers aan het achtererf van het Trippenhuys. Nog in een acte van 1676 komt Justus naast zijn broer Philips als architect voor ²³). Samen met zijn broeder David tekende, graveerde en drukte hij de kaart van het Hoogheemraadschap van het land van Woerden van 1670. In Augustus 1683 betaalden de kerkmeesters van de Oude Kerk hem *f* 240,—

„wegens het meeten, affteekenen, en opstellen van verscheyde modellen, en daar uyt te formeeren de volgende gronden en opstal bij forme van parspectief van gemelte kerck. Te weeten een teekeningh van de gront met alle huysingen, camers en vertrecken rontom mitsgaders de graeven en vordere particulariteyten. Item noch een dito met alle de nombers der graven, ende eijntelijck, den opstal bij forme van een parspectieff te samen”²⁴).

Daarbij kwamen nog 9 gulden en 3 stuivers voor de timmerman Barent Gelthouwer, die hem van 25 Januari 1682 tot 30 Januari 1683 verschillende malen met een knecht had geholpen bij het opnemen van de maten der plaatsen, die Justus zelf niet kon bereiken en nog 27 gulden en 4 stuivers voor drie lijsten. De tekeningen zijn niet bewaard, maar wel de gravures, die de advocaat Mr Nicolaes Listingh in 1711 hiernaar liet vervaardigen. Op zijn oude dag, toen zijn broers allen waren overleden, toonde Justus blijkens een advertentie in de Amsterdamse Courant van 2 Februari 1692 in het huis in de Breestraat een globe:

„Wert voor de laetste mael bekendt gemaekt, dat men op Woensdag den 19 Maert 1692 tot Amsterd.: in 't Oude Heeren Logement opveylen en te verkopen een seer groote kostelijke aerdsche globe, welkers gelijk in de Werelt niet is bekendt, wesend een koninklijk stuk werks, zijnde de Bol suffisant geslagen Root Koper, soo dicht gevoegt en aen malkanderen gemaekt, dat niet gesien kan werden of is alle uyt een stuk geformeert, in zijn diameter 6 Amsterdamse voeten

²⁰) Alg. Rijksarchief atlas Vingboons no. 32.

²¹) Zie Wieder, Mededelingen Hist. Inst. te Rome.

²²) N.A. 2737, 399.

²³) Zie Bijlage.

²⁴) Archief Ned. Herv. Kerk, Oude Kerk 37. Vriendelijke mededeling van Mej. B. Bijtelaar.

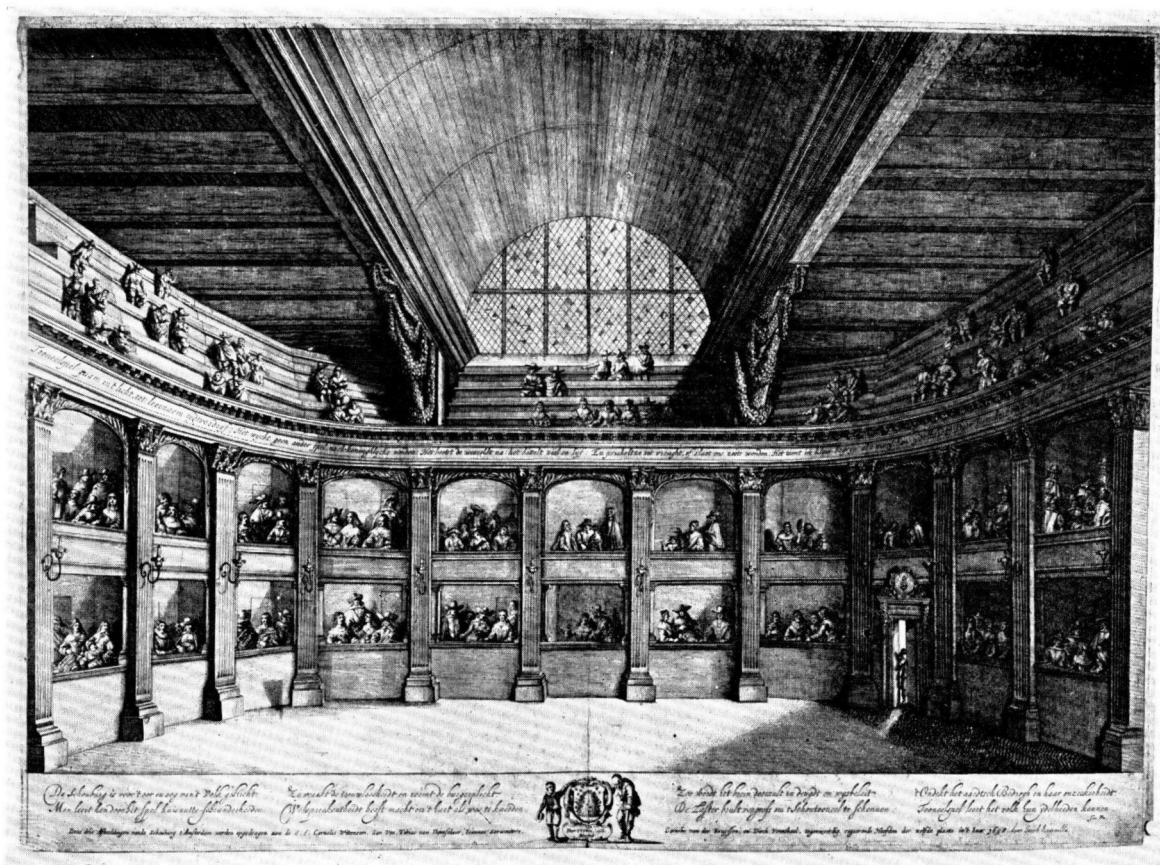

AFB. 3. GRAVURE VAN NIC. LISTINGH. 1711. NAAR DE PERSPECTIEF VAN DE OUDE KERK GETEKEND DOOR JUSTUS VINGBOONS IN 1683.

van 11 duym, staende op een seer raer gestoelte alle van het curieuse Hout dat er te vinden is, zijnde de meridiaen massief van geel Koper gegoten, uyt een stuk, hebbende de dikte van een drie achtste duym, en breed drie en driequart duym, Uuring en Weyser, mitsgaders de Verticael, alle na advenant, cierlijk gesneden en opgemaekt. Dit uytmuntende stuk werks kan, niet tegenstaende desselfs swaerte van materialen, soo gemakkelijk worden gemoveert, als een ordinarie Globe. De voorsz. Globus sal den tijd van 4 weken voor den Verkoopdag bij een ider kunnen werden gesien, ten huysse van Justus Vingboons, Architect, op de St. Anthonis Breestraet, bij de Nieuwe Markt op de hoek van de Salamander-steeg, die een ider goede onderrichting sal geven."²⁵⁾

Over de vijfde zoon, David, valt minder te zeggen. Zijn naam wordt alleen genoemd als tekenaar, graveur en drukker van de kaart van het Hoogheemraadschap Woerden van 1670. Hij is blijkbaar niet dikwijls zelfstandig

²⁵⁾ Vriendelijke mededeling van Mr. W. F. H. Oldewelt.

AFB. 4. S. SAVRY, 1658. VAN CAMPENS AMSTERDAMSE SCHOUWBURG.

GRAVURE.

opgetreden. Dat hij minder geld inbracht dan zijn broers, bleek reeds uit de bovenbesproken memorie van zijn moeder.

De jongste zoon, Aernout, heeft het beroep van zijn grootvader van moederszijde gekozen. Hij werd een zeer vooraanstaand procureur. Toch moet ook zijn belangstelling naar de kunst zijn uitgegaan. Blijkens een advertentie in de Amsterdamse Courant van 16 Juli 1707 werden na zijn dood de bibliotheken van hem en zijn schoonzoon, de advocaat Pieter Croock, op 21 Juli geveild, die naast een speciale afdeling Juridica ook een collectie Architectura omvatten.

Er rest ons nog iets te zeggen over de dochter²⁶⁾ Maria, die in tweede huwelijk trouwde met Jean Wils, de Haarlemse schilderszoon. Jean was koopman, maar tevens kunsthandelaar. De inventaris van de gemene boedel van

²⁶⁾ Over de andere dochters valt niets te zeggen. Cornelia was blijkens haar handtekening weinig ontwikkeld (N.A. 603, 52).

dit echtpaar, opgemaakt na de dood van Maria en 23 October 1680 afgesloten door haar neef, de notaris Salomon Vingboons²⁷⁾, telt vijf bladzijden met schilderijen, terwijl daarnaast nog een aantal schilderijen zonder opgaaf van schilder door de gehele boedel verspreid voorkomen. De volgende meesters zijn vertegenwoordigd: Jan Asselijn (Crabbetie), Bega, Jonge Berchem, Jonker de Bie, Jan Theunisz Blankerhoff (Jan Maet), Hans Bollengier, Andries Both (een hiervan door Berchem opgemaakt), Jan Both, Van der Cabel, Pieter Claes, Bartholomeus Engels, Van Everdingen, Flinck, Jan van Goyen, Hackaert, de Heem, Van Huchtenburgh, Lelienbergh, Lingelbach, Molijn, Moucheron, Parcellis, Van Peene, van Poelenburg, Romeyn, Ruysdael, Snijers, Striep, Jan Steen, Venant, Verschuur, Vroom, Cornelis de Wael, Jan Weenix de Jonge, Joan Wils, Philip Wouwerman, Thomas Wijck, Jan Wijnants en tenslotte nog een landschap van Hinsbergen en „naakte vROUTIES” van Hensberge. Werken van Maria Vingboons’ familie worden niet genoemd. Over de afwikkeling van de nalatenschap rezen moeilijkheden tussen Jean Wils en zijn zwager Aernout Vingboons, die executeur was. Hieruit blijkt o.a., dat Jean Wils in 1681 nog nooit een afrekening of inventaris van zijn in 1668 overleden schoonmoeder had gezien²⁸⁾. Kennelijk was ook na haar dood de boedel bijeengebleven en door Aernout beheerd.

Biedt de genealogie der familie weinig moeilijkheden, heel anders staat het met een aantal werken, die van leden van dit geslacht afkomstig zijn. Zelfs als er voornamen ter aanduiding zijn gebruikt, is het dikwijls nog moeilijk op te lossen, wie de aangeduide is. De Pieter Vinckboons, kaartmaker en burger van Amsterdam, die op 27 Januari 1633 voor de tijd van zeven jaar octrooi²⁹⁾ kreeg van de Staten Generaal voor het drukken „van caerten op douck” en de Pieter Vingboons, die op 15 Maart 1634 een afwijzende beslissing ontving op zijn request om octrooi „voor seeckere sijne inventie van plempwerck”, zijn zonder meer geïdentificeerd met de broer van David, die wij alleen uit de acte van 12 Januari 1633 kennen. David’s zoon Pieter moet toen reeds bijna dertig zijn geweest en komt als ingenieur en tekenaar veel meer in aanmerking dan zijn oom, wiens levensloop geheel in duister is gehuld. Hetzelfde geldt de Philips Vinckeboons, burger te Amsterdam, die 4 Mei 1637 octrooi kreeg van de Staten Generaal voor elf jaar „om seeckere caerte van Brasyl, uijt veele stucken, nieuws bij hem bijeen gebracht ende gemaect, alleen te mogen laten uytgeven.” Neef Philips, de architect, was toen ook tegen de dertig jaar en kwam meer in aanmerking voor het aanleggen van een dergelijke verzameling dan zijn oom, niet alleen omdat in zijn ouderlijk huis het cartografisch bedrijf later hoogtij vierde en omdat van zijn broer Johannes vooral veel kaarten van Brazilië bewaard zijn gebleven, maar vooral

²⁷⁾ N.A. 4782.

²⁸⁾ N.A. 3943, 784, 12 Dec. 1681.

²⁹⁾ Kramm Suppl. 161.

ook omdat hij zelf in 1649 genoemd wordt in een pamflet over de W.I. Compagnie.

„Want als de West-Ind. C. in Brasil vast was, datse dan lichtelijk met binnen schepen, gelijkker veel revieren en krekten door 't landt lopen, aldaer een bequaem trec-padt souden kunnen maken, of een overtoom so als Mons. Vinckbooms den architect, eerst op 't papier souwen afteyckenen ende so in de Zuydsee comen, om so van achteren in Oost-Indien te comen, ende die vaert heel bedorven hebben”

moet Burgemeester Huydecoper toen hebben gezegd ³⁰⁾. Van de archieven der W.I. Compagnie zijn slechts deerlijk gehavende resten bewaard en wij kunnen dan ook niet nagaan of dit fantastische plan werkelijk door Philips in tekening is gebracht, evenmin als wij kunnen nagaan, of Philips in zijn jonge jaren de reis naar Brazilië heeft gemaakt.

Wel kunnen wij aannemen, dat als er zonder meer van de architect Vingboons wordt gesproken, niet Justus, maar de op dit gebied bekendere Philips wordt bedoeld. Niet alleen in het bovengenoemde geval treffen wij deze benaming aan: het is bv. de architect Vingboons, die assisteert bij het bouwen van de huizen in het Noordse Bos in 1671 en met wie volgens besluit van 12 Februari van hetzelfde jaar gesproken zal worden over het maken van een tekening voor de brouwerij van het Burgerweeshuis ³¹⁾. Philips' relaties met het Burgerweeshuis, waar zijn schoonfamilie Questiers van ouds als loodgieter in dienst was, zijn trouwens bekend. Op 31 Januari 1651 kreeg hij voor tekeningen f 43.2.— en op 25 Januari 1653 voor tekeningen f 42.15.— van deze instelling uitbetaald ³²⁾. De „architect Vingboons”, die advies gaf over de bouw van de koepel van de Ronde Lutherse Kerk, zal ook wel Philips zijn geweest ³³⁾.

Moelijker wordt het op te lossen, wie de Vinckeboon was, die „voor schouburghstekeningen” op 14 Maart 1642 f 58,— betaald kreeg van de regenten van het Burgerweeshuis, die zoals bekend het beheer over de Schouwburg hadden ³⁴⁾. Worp in zijn „geschiedenis van den Amsterdamschen Schouwburg” meent deze te moeten identificeren met de drie in 1658 uitgegeven gravures. (afb. 4) Zeker is dit echter niet, daar het kasboek van 1658 niet in details gaat en in 1658 dus weer een nieuwe opdracht zou kunnen zijn verstrekt. Of het echter de bewaarde afbeeldingen zijn of niet, zeker is dat hierbij heel wat architectuur te pas zal zijn gekomen en dat het dus volstrekt niet ondenkbaar is, dat alweer Philips de maker is geweest.

Wie was de vervaardiger van de reusachtige globe van „Vingbomes”,

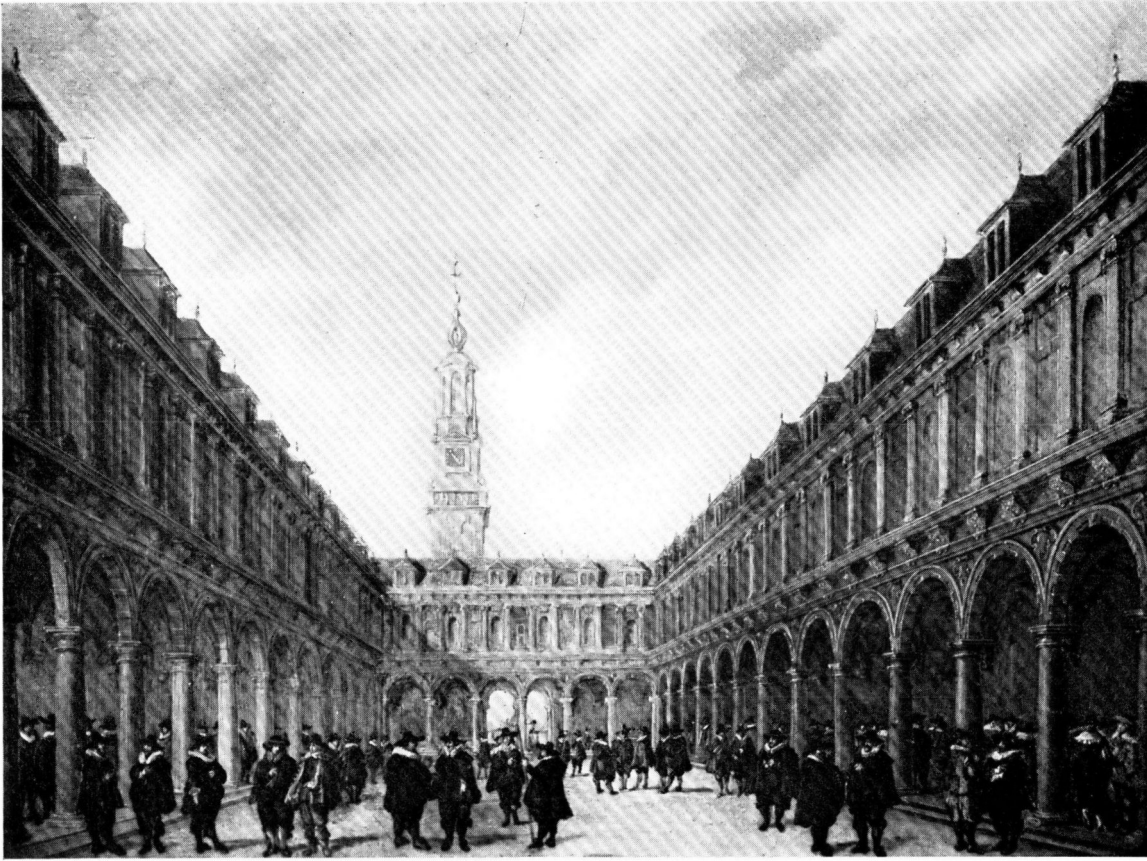
³⁰⁾ Pamflet Knuttel 6472 en 6473 (XI). Vriendelijke mededeling van de Heer W. J. van Hoboken. Dat in Philips' huis op de Raamgracht „de Brasillesvaerder” in de gevel stond, is louter toeval. Deze gevelsteen was er reeds, toen Philips het huis kocht, en is waarschijnlijk afkomstig van een vroegere bewoner, Abraham de Vries, die nauw betrokken was bij de Braziliaanse zaken.

³¹⁾ Jaarboek Amstelodamum 34, 99 en A.B.W. 188.

³²⁾ A.B.W. 240.

³³⁾ W. J. Kooiman, de Ronde Luthersche Kerk 55.

³⁴⁾ A.B.W. 425.

AFB. 5. PHILIPS? VINGBOONS. DE BEURS, 1634. 26 × 35 cm.

AMSTERDAM, MAKELAARSGILDEHUIS.

die Edward Brown, een Engelsman, in 1668 in Amsterdam bewonderde en die *f* 16000,— zou moeten kosten. Het is naar de nauwkeurige beschrijving van Brown te oordelen hoogstwaarschijnlijk dezelfde globe, die Justus nog in 1692 toonde. Was zij echter een werkstuk van Johannes, Justus of David, of van alle drie samen? ³⁵⁾

Is het van minder belang, wie de Sr Vinckeboom was, die in 1662 voor *f* 22,— een schilderij op een Haagse veiling kocht ³⁶⁾, wel van groot belang is het de Vinckeboons thuis te brengen, die op 24 Mei 1634 *f* 72,— ontving van het makelaarsgilde „voor het schilderen van de Beurs staande voor de schoorsteen” in het gildekantoor ³⁷⁾. Deze post is geboekt bij de uitgaven voor het nieuwe gildehuis, waarvan de bouw Maart 1633 werd begonnen. Het is dus uitgesloten, dat David, die reeds op 12 Januari 1633 niet meer in leven

³⁵⁾ F. C. Wieder, Een bijzondere aardglobe van Vingboons (Het Boek 26 (1940) 69).

³⁶⁾ Obreens Archief V 296.

³⁷⁾ Gildenarchieven 1272.

was, het heeft geschilderd. In een van de twee geheimzinnige broers van David, waarover in de Amsterdamse archieven niets is te vinden en die dus zeker geen grote rol in de stad hebben gespeeld, behoeven wij de schilder evenmin te zoeken. Een van de zoons van David moet het schilderij hebben gemaakt. In aanmerking daarvoor komen Pieter, de kaartenschilder-ingenieur, en Philips, de architect-schilder. Het onderwerp van het schilderstuk doet ons overhellen tot een toeschrijving aan de toen 26-jarige Philips.

Het schilderijtje hangt, thans in achttiende eeuwse lijst, nog steeds op zijn oorspronkelijke plaats. (afb 5). Het is geschilderd op glas. Naast de schilderijen van Berckheyde en van Emanuel de Witte, die slechts gedeelten van dit bouwwerk weergeven, is het de enige bekende geschilderde afbeelding van de oude Beurs. De architectonische verhoudingen zijn veel beter dan de waarschijnlijk van iets vroeger daterende gravure van Boëtius à Bolswert. Het bouwwerk is eerst geschilderd, daarna zijn de figuren aangebracht. Duidelijk ziet men nog de witte strepen van de stoepen doorlopen onder het zwart van de figuurtjes. Deze figuurtjes zijn levendig, maar niet met groot talent geschilderd. Of het Vingboons zelf was, die hen na het schilderen van het gebouw aanbracht, of een ander, valt moeilijk te zeggen. De voorstelling geheel te verklaren is niet mogelijk. De persoon in het midden op de voorgrond met staf in zijn hand komt ook op andere afbeeldingen van de Beurs voor. Terwijl alle aanwezigen in stemmig zwart zijn gekleed, is de uiterst linkse figuur in het vuurrood gestoken.

Mogen wij hier dus, zij het ook niet met stelligheid, de maker kunnen aanwijzen, deze veelzijdige kunstenaarsfamilie, wier leden, bedreven op de meest verschillende terreinen, door een bijzonder hechte band vereend waren, zal ons ongetwijfeld nog wel eens voor problemen stellen bij het identificeren van hun werken.

STAMBOOM VAN HET GESLACHT VINCKBOONS—VINGBOONS.

- I. Philips Vinckboons, geb. Mechelen, 1580 meester in het Antwerper Sint Lucasgilde, 11 Maart 1591 poorter te Amsterdam, st. aldaar 1601, tr. Cornelia Querrez, weduwe Philips Loomans, schilder, st. na 21 Maart 1603.

Uit dit huwelijk:

1. Susanna, geb. 1570/71 Mechelen, st. kort vóór 21 Maart 1603 (Inbreg 13, 229), ondertr. 11 December 1593 Amsterdam Pieter van der Voort, geb. 1566/67 Brussel, ivoren kammenmaker, koopt Jan. 1634 van de Gasthuismeesters een huis op de Utrechtse steiger voor *f* 6510.—, 6 Jan. 1644 test. voor Not. P. de Bary, st. vóór 1 Sept. 1651 (Weeskamer la), zoon van Troilus van der Voort en Tanneken van der Voort³⁸). Hij hertr. Elisabeth Servaas.

---

³⁸) Obreens Archief VI 55 zegt ten onrechte, dat deze Pieter een broer van Cornelis van der Voort was. Diens vader heette Pieter, diens moeder Janneken van der Venne. Op 22 Januari 1598 treedt Peter van der Voorden, schilder, samen met de oude Philips Vinckboons als getuige op. Of dit deze Pieter en dus Philips schoonzoon was of de vader van Cornelis, die toen nog juist leefde, of nog een ander, is niet uit te maken.

2. Philips Vinckboons, geb. 25 Juli 1574 Mechelen, 12 Jan. 1633 getuige bij de Weeskamer.
  3. David, volgt onder II.
  4. Pieter Vinckboons, 12 Jan. 1633 getuige bij de Weeskamer. (Misschien was een dochter van hem Trijntje Pieters Vinckeboons, getrouwd met Pieter Cornelisse Cracht, eigenares van de helft van 27/38 van een huis op de Noordermarkt, vergl. Coll. Succ. 1679, 235vo).
- II. David Vinckboons, geb. 13 Augustus 1576 Mechelen, st. vóór 12 Jan. 1633, tr. 9 October 1602 stadhuis te Leeuwarden Agneta van Loon, begr. 16 Nov. 1668 Oude Kerk Amsterdam, dr. van Jan van Loon, notaris en procureur te Leeuwarden en Maycke van Hasselberch.
1. Pieter Vingboons, st. 1644 als opperkoopman op Ceylon (N.A. 603, 52 en 1747, 400 en Documentatie Algemeen Rijksarchief).
  2. Philips (Philippo) Vingboons, geb. 1607/08 Amsterdam, begr. 10 Febr. 1678 Oude Kerk Amsterdam, ondertr. 21 April 1645 Amsterdam Petronella Questiers, geb. 1618/19 Amsterdam, begr. 23 Dec. 1677 Oude Kerk, dr. van Salomon Questiers, loodgieter, en Elysabet Jans.
(Uit dit huwelijk twee zoons, vergl. Not. Arch. 1674, 291vo: Salomon werd notaris in 1676, st. ongehuwd, begr. 26 Nov. 1680 Oude Kerk Amsterdam; David, geb. 1656/57, rentenier, begr. 18 Maart 1687 Oude Kerk Amsterdam, ondertr. 25 Oct. 1681 Amsterdam Johanna Margreta van Herwarden, die op 9 Aug. 1687 opnieuw in ondertrouwing met Willem Mercin. Er waren 2 kinderen Vingboons, één werd begraven 15 April 1687 Oude Kerk, de tweede, Philips geheten, werd op verzoek van zijn moeder in het betershuis opgenomen en ondertr. 27 Maart 1700 Anna Mellem. Over eventuele nakomelingen is niets bekend. Vergl. R.A. 780, 120 en 783, 121vo.)
  3. Cornelia (Neeltje) Vingboons, geb. 1609/10 Amsterdam, begr. 20 Juni 1684 Oude Kerk Amsterdam.
  4. Catharina Vingboons, geb. 1612/13, begr. 29 Jan. 1671 Oude Kerk Amsterdam.
  5. Johannes (Jan) Vingboons, geb. 1616/17, begr. 21 Dec. 1670 Oude Kerk Amsterdam.
  6. Justus (Joost of Jozeph) Vingboons, geb. 1620/21, begr. 2 Sept. 1698 Oude Kerk Amsterdam.
  7. David Vingboons, geb. 1622/23, begr. 1 Nov. 1679 Oude Kerk Amsterdam.
  8. Maria (Maaiken) Vingboons, geb. 1625/26 Amsterdam, st. 1, begr. 5 Aug. 1680 Oude Kerk Amsterdam, ondertr. 1. 19 Dec. 1652 kerk Amsterdam (huw. voltr. 5 Jan. 1653 Diemen) Thomas de Kemel, juwelier, weduwnaar Catharine Brail, ondertr. 2. 26 Nov. 1660 Amsterdam Jean Wils, ged. 4 Mei 1629 Haarlem, koopman, zoon van Jan Wils, schilder, en Grietgen Cornelis.
  9. Agneta Vingboons, geb. 1626/27 Amsterdam, begr. 14 Aug. 1698 Oude Kerk Amsterdam, ondertr. 18 Sept. 1654 Amsterdam Symon Jacobsz Haring, geb. 1627/28 Amsterdam, koopman.
  10. Aernout (Arend) Vingboons, geb. 1629/30 Amsterdam, begr. 25 Aug. 1702 Oude Kerk Amsterdam, ondertr. 31 Jan. 1659 Amsterdam Geertrudis van Diemen, geb. 1640/41 Amsterdam, dr. van Ellert van Diemen en Clara Croock.
(Uit dit huwelijk 5 volwassen kinderen: Clara Lucia, geb. 1660/61, st. 28 Mei 1706, ondertr. 1. 21 Juli 1691 Mr. Pieter Croock, advocaat, 2. 12 Sept. 1705 Bernard Houtman. Agnes Theresa, geb. 1665/66, ondertr. 30 Juni 1690 Pieter Blesen. Nicoletta Catharina, geb. 1675/76, begr. 17 Juli 1732 Oude Kerk, ondertr. 1 Aug. 1699 Jacob Dirven. Alardus, begr. 4 April 1689 Oude Kerk. Philippus Josephus, begr. 4 Mei 1702 Oude Kerk).

Tenzij anders vermeld, zijn de bovengemelde huwelijksinschrijvingen voor de pui geschied. De voornaamste bronnen zijn Carel van Mander, Inbreng 22, 4 en N.A. 603, 52 Not. Laurens Lamberti 15 Sept. 1646.

Bijlage II. N.A. 3224, 76, Not. H. Outgers:

Wij onderges. architecten, meester timmerlieden en mr. metselaers verclaren voor d'oprechte waarheyt dat als wanneer iemant ergens ontboden werdende om sijn advys te hooren wegens het bouwen van een kerck, huijs off ander perceel, ende daervan versocht wert een affteeckening te maecken ende sulx oock doet, dat denselven daervoor behoort betaelt te worden, ende oock betaelt wert, schoon hem t werck niet aenbesteed wert, ofte daeraen niet comt te wercken, het welck wij bij experientie ondervonden hebben, sijnde altijt daervan betaelt geworden, ja zelfs bij de stadt, op onse vordering off bij vereeringe of volgens reeck^e oock wel bij vonnisse van den Heeren Commissarissen is toegewesen. In oirconde (getekend:) Philipps Vingboons, A. Dortsman architect, Justus Vingboons architect, Henderick Geurtsz Schut, Cornelis van Duyn timmerman, Jillis van der Vin, Jan Willemse Krabbedam stadtsmr metselaar, Jochem Schuym mr metselaar. (Ongedateerd, opgenomen tussen actes van Januari 1676).

The Vinckboons-Vingboons Family,

by I. H. VAN EEGHEN.

The article describes the family relations between the various artists Vinckboons (who invariably called themselves Vingboons after 1636). A genealogical tree is appended for reference purposes. Only a few data are published about the founder of the family Philips and his son David. A number of new facts are reported about David's sons, called Pieter, Philips, Johannes (Jan), Justus (Joost or Jozeph) and David.

Pieter went to the Dutch East-Indies, where he died in 1644. It was said of him that he was a good engineer and soldier. He made plans for fortifications in Ceylon. Most probably he is the Pieter Vinckboons who in 1633 received a privilege for printing maps on canvas.

The second son, Philips, was the well-known architect. It is, however, clear from legal documents dating from the period that he was also a painter at first. In addition, he made maps of Brazil, for the publication of which he received a privilege in 1637.

The next three sons, Johannes, Justus and David, remained unmarried and lived with their unmarried sisters in the parental home in the Breestraat at the corner of the Salamandersteeg, which their father had bought in 1611 and where their mother wielded the sceptre till her death in 1668; Justus was the last of the family to die there, in 1698. The unmarried children had to hand over all their earnings to their mother.

Johannes was a capable draughtsman, engraver and printer of maps; he did much work, for instance, for the West India Company (ill. 1 and 2). Justus worked in all these branches, but was an architect besides. His last known work is a perspective drawing and ground plan of the Old Church, made in 1682 (ill. 3) and 1683. David assisted in making, engraving and printing the maps. That he was less skilful than his brothers is also clear from the fact that he earned much less. Only one map, published in 1670, bears his name.

The youngest son, Aernout, became an advocate. A daughter, Maria, married as her second husband Jean Wils, art collector or art dealer and son of the Haarlem painter of that name.

The founder of the family was probably a Mennonite. David's wife and children belonged to the Roman Catholic Church.

Several of their works bear the name Vingboons, for instance a huge globe, which was still on view in the house in the Breestraat in 1692. It is generally impossible in such a case to determine which of the brothers was the maker. On 24 May, 1634, the Brokers Guild paid seventy-two guilders to Vinckeboons for a small painting of the Exchange, which is still hanging in the Brokers Guild House (ill. 5). The father, David, had then been dead for at least a year and a half. It may therefore be assumed that this is a work by the architect Philips, who, as stated above, started as a painter.